

سرشناسه	: صوفی، علی اکبر، ۱۳۴۰ -
عنوان و نام پدیدآور	: خود عالی علی (شناخت علی در پرتو نهج البلاغه) / علی اکبر صوفی
مشخصات نشر	: قم، باقیات، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری	: ۳۱۲.
شابک	: ISBN 978 - 600 - 213 - 308 - 3
فهرست نویسی	: فیبا
موضوع	: علی بن ابی طالب (ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق.
موضوع	: علی بن ابی طالب (ع) - فضایل
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۷ خ ۹ ص ۳۷ / ۳۵ BP
رده بندی دیویی	: ۲۹۷ / ۹۵۱
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۶۴۰۵۷۸

خود عالی علی (شناخت علی در پرتو نهج البلاغه)

علی اکبر صوفی

ناشر: باقیات

چاپخانه: وفا

چاپ: اول - ۱۳۹۷

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

شابک: ISBN 978 - 600 - 213 - 308 - 3

قیمت: ۱۶۰۰۰ تومان

«کلیه حقوق محفوظ است»

قم: صفاییه، پاساژ المهدی، نشر باقیات - چاپ وفا، ۳۷۷۴۳۹۰۰ (۰۲۵) - ۲۵ ۶ ۲۵ ۲۵ ۰۹

مراکز پخش و فروش:

تهران: خ انقلاب، خ ۱۲ فروردین، خ شهدای ژاندرمری، انتشارات قلم و اندیشه

۰۹۱۲ ۵۴۳ ۷۶۳۱ - ۰۷۰ ۶۶۴۸۴۰ (۰۲۱)

قم: خیابان امام خمینی، میدان زین الدین، بلوار مطهری شمالی، کوچه ۱۷، نشر کلام ماندگار

۰۹۱۲ ۷۵۷ ۱۵۷۹ - ۰۲۵ ۳۶۶۶۴۷۴۴ (۰۲۵)

شوشتر: چهار راه امام خمینی، بازار نجاران، کتابفروشی «کتاب سال»

۰۹۱۶ ۶۰۲ ۶۸۱۰ - ۰۵۷ ۳۶۲۲۱ (۰۶۱)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

www.Ketab.ir

هو‌العلی‌ العظیم

اهدایه:

نوردیدگان و طراوت روزگاران و آرزوی چشم انتظاران صاحب عصر و زمان

حاج بن الحسن العسکری علیه السلام و به زبان التجاء می‌نالیم که:

يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ مَسَّنَا وَأَهْلَنَّا الضُّرَّ وَجِئْنَا بِبِضَاعَةٍ مُزْجَاةٍ فَأَوْفِ لَنَا

الْكَيْلَ وَاصْدُقْ عَلَيْنَا إِنَّ اللَّهَ يَجْزِي الْمُتَصَدِّقِينَ ﴿٨٨﴾

سوره: یوسف - آیه ۸۸

تقدیم به:

حضرت فاطمه زهراء علیها السلام که تا لحظه‌ی شهادتش دشتین رنج‌ها را از سقیفه‌ای

کشید که نتیجه‌اش مظلومیت گلوگیر همسرش امیرالمؤمنین علیه السلام بود.

«صَبَرْتُ وَفِي الْعَيْنِ قَذَى وَفِي الْحَلْقِ شَحَابٌ»

نهج - خط ۳

باسمه تعالی

یادبود همه‌ی بزرگ مردان شهرم شوشتر

سید علی شوشتری

سالک و مرشد الی الله تعالی

قاضی نذیر الله شوشتری

شهید راه ولایت

سید نعمت الله جزایری

محدث خیبر

شیخ جعفر شوشتری

محرّم اسرار کربلای حسینی

سید محمد حسن آل طیب شوشتری

مجاهد فی سبیل الله

علامه حاج شیخ محمد تقی شیخ شوشتری

محقق متقی صاحب کتاب گرانسنگ

«بَهْجُ الصَّبَاغَةِ فِي رَحِ نَهْجِ الْبَلَاغَةِ»

باسمه تعالی

تشکر و تقدیر و سپاس فراوان از:

جناب آقای دکتر سید محمد مهدی جعفری و جناب آقای دکتر مصطفی
دشادتهران که با راهنمایی‌های روشن‌گرانه خویش راه تحقیق و پژوهش را
جهت رسیدن به حوزه‌ی شناخت بیش از پیش وجود معصومانه امیرالمومنین
علی (علیه السلام) روشن و هموار نمودند و همواره نوازش دست یاری‌گیشان را در شروع
و تکمیل این اثر احساس می‌کردم.

همچنین لازم است از همه عزیزانی که این حقیر را مشمول همکاری و
مشاوره‌های خویش قرار دادند تشکر و سپاس‌گزارانی بنمایم.

امید است خداوند وجود شریفشان را در سایه و الطاف خاصه حضرت بقیه
الله الاعظم (علیه السلام) محفوظ و مصون بدارد ان شاء الله العزیز.

فهرست مطالب

۱۵	چکیده
۱۷	پیشگفتار
۱۹	مقدمه
۲۱	فصل اول: شناخت امام نهج البلاغه و علی علیه السلام
۲۳	۱- ۱ ضرورت شناخت امام
۲۶	۱- ۲ ضرورت شناخت اسم از منظر نهج البلاغه
۳۳	۱- ۳ مراتب شناخت علی علیه السلام
۳۶	۱- ۴ شناخت نسبی علی علیه السلام
۴۳	۱- ۵ آثار و فوائد شناخت علی علیه السلام
۴۳	۱- ۵- ۱ علی داروی شفابخش امت اسلامی
۴۴	۱- ۵- ۲ شناخت معارف حقیقی و احکام واقعی شریعت نبوی
۴۵	۱- ۵- ۳ ارانه الگوی کامل شخصیتی
۴۹	۱- ۵- ۴ تصدیق ادعای پیامبر صلی الله علیه و آله
۵۰	۱- ۵- ۵ اثبات هدفمندی جهان آفرینش
۵۲	۱- ۶ ویژگیهای شناخت نهج البلاغه ای
۵۶	۱- ۷ ستایش و حق مداری
۵۶	۱- ۷- ۱ علی علیه السلام و ستایش از خویشتن

۵۹ ۱-۷-۲ حق برمدار علی علیه السلام می چرخد

۶۱ ۸-۱ روایات رسول خدا صلی الله علیه و آله و ائمه علیهم السلام درباره علی علیه السلام

۶۵ فصل دوم: ایمان و یقین علی علیه السلام

۶۷ ۱- بیان

۶۷ ۲-۱-۱ ایمان

۷۰ ۲-۱-۲ یقین

۷۲ ۲-۲ معنی

۷۳ ۲-۲ ذریع جمالی

۷۳ ۲-۳-۱ ثبات و احسن

۷۵ ۲-۳-۲ حرکات و سکنات

۷۷ ۲-۳-۳ یقین الهی

۷۹ ۲-۳-۴ تصدیق نخستین

۸۱ ۲-۳-۵ ولادت بر فطرت و سبقت بر ایمان و هجرت

۸۳ ۲-۳-۶ اولین مؤمن

۸۵ ۲-۳-۷ شهادت خالصانه

۸۷ ۲-۳-۸ ایمان به شهادت

۸۹ ۲-۳-۹ سرعت در دعوت به حق

۹۲ ۲-۳-۱۰ شهادت صادقانه

۹۳ ۲-۳-۱۱ ایمان امیدوارانه و موحدانه

۹۴ ۲-۳-۱۲ تجدید ایمان

۹۶ ۲-۴ تفصیل

۹۶ ۲-۴-۱ سب و تبری

۹۷ ۲-۴-۲ سخنی از ابن ابی الحدید

فهرست مطالب ۱۱

۲- ۴- ۳ نقد صاحب بهج الصباغه ۹۸

۲- ۴- ۴ زندگی معصومانه ۱۰۳

۲- ۴- ۵ سبقت در ایمان ۱۰۷

۲- ۴- ۶ پیشگامی در هجرت ۱۱۳

فصل سوم: علم و حکمت علی (علیه السلام) ۱۱۵

۳- ۱ بیان ۱۱۷

۳- ۳ معرفی ۱۱۹

۳- ۳- ۴ نوری از عالم غیب ۱۲۱

۳- ۳- ۵ آتش دانش ۱۲۱

۳- ۳- ۲ علم مکرر ۱۲۲

۳- ۳- ۳ از من پرسید ۱۲۵

۳- ۳- ۴ اگر می دانستید آن چه من می دانم ۱۳۱

۳- ۳- ۵ پیامبر (صلی الله علیه و آله) تعلیم فرمود ۱۳۲

۳- ۳- ۶ آنها زندگی دانش و مرگ بهلند ۱۳۵

۳- ۳- ۷ زبان سخنگوی قرآن ۱۳۶

۳- ۳- ۸ شایستگی خلافت از آن دانایان است ۱۴۰

۳- ۳- ۹ سپارندهی دانش ۱۴۱

۳- ۳- ۱۰ به راههای آسمان آگاهترم ۱۴۴

۳- ۳- ۱۱ دانش انباشته ۱۴۷

۳- ۴- ۴ تفصیل ۱۴۸

۳- ۴- ۱ ضرورت بحث ۱۴۸

۳- ۴- ۲ بررسی ادله ۱۴۸

۳- ۴- ۳ نتیجه کلام ۱۵۵

۳-۴-۴ فواید اخبار از حوادث آتیه ۱۵۶

۳-۴-۵ گواهی دیگر ۱۵۸

۳-۴-۶ طریق فراگیری علوم غیبی امیرالمومنین علی علیه السلام ۱۶۲

۳-۴-۷ بین تفاوت ره از کجاست تابه کجا ۱۶۳

فصل چهارم: استقامت و پایداری علی علیه السلام ۱۶۵

۴ ۱۶۷

۱-۲-۲ رضی ۱۷۴

۴-۱ گذر اجمالی ۱۷۶

۴-۳-۱ ر شگفتی های روزگار ۱۷۶

۴-۳-۲ سستی در بن راه ندارد ۱۸۲

۴-۳-۳ همواره در شکر بوده ۱۸۵

۴-۳-۴ شمشیر مشرفی ۱۹۲

۴-۳-۵ کوه ایستادگی ۱۹۷

۴-۳-۶ تحمل سوزش ها ۱۹۹

۴-۳-۷ انتقام ۲۰۶

۴-۳-۸ هیچگاه نترسیدم ۲۱۱

۴-۳-۹ قتال با خویشاوندان ۲۱۵

۴-۳-۱۰ به جنگ ترسانیده نشده ام ۲۱۸

۴-۳-۱۱ امر خدا به جنگ ناکثین، قاسطین و مارقین ۲۲۱

۴-۳-۱۲ سرکوبی مهتران عرب ۲۲۱

۴-۳-۱۳ خنده پس از گریه ۲۲۶

۴-۳-۱۴ کارزار تا وقت دیدار ۲۲۸

۴-۳-۱۵ استقامت در برابر همه عرب ۲۳۰

۲۳۴	۴-۳-۱۶ هراسی در من نیست
۲۳۷	۴-۴ تفصیل
۲۳۸	۴-۴-۱ مسیحیت و جنگ
۲۳۹	۴-۴-۲ علی علیه السلام و جنگ
۲۴۳	۴-۴-۳ اسلام و جنگ
۲۴۳	۴-۴-۴ نکات قبل از شروع جنگ
۲۴۶	۴-۴-۵ نکات پس از شروع جنگ
۲۴۹	۴-۴-۶ اصالت صلح در اسلام
۲۵۰	۴-۴-۷ جاعت و دلیری امام
۲۵۵	فصل پنجم: صبر سکونت علی علیه السلام
۲۵۷	۵-۱ بیان
۲۶۰	۵-۲ معرفی
۲۶۱	۵-۳ گذری اجمالی
۲۶۱	۵-۳-۱ صبر خردورزانه
۲۶۳	۵-۳-۲ بخل در مرگ عزیزان
۲۶۶	۵-۳-۳ می دانید شایسته ترینم
۲۷۱	۵-۳-۴ شکیبایی برای انتظام مسلمین
۲۷۲	۵-۳-۵ مصیبت بالاتر از غصب خلافت
۲۷۷	۵-۴ تفصیل
۲۷۷	۵-۵ وحدت ملی
۲۸۰	۵-۶ چرا امام علیه السلام صبرا ترجیح داد؟
۲۸۱	۵-۶-۱ سفارش پیامبر صلی الله علیه و آله
۲۸۲	۵-۶-۲ حفظ جان خود و یاران

- ۵-۶-۳ بازگشت به دوره جاهلیت ۲۸۴
- ۵-۶-۴ ظهور پیامبران دروغین ۲۸۵
- ۵-۶-۵ خطر قیام منافقان ۲۸۶
- ۵-۶-۶ تهدیدات خارجی ۲۸۷
- ۵-۶-۷ حرکت خشونت طلبانه و مستکبرانه ۲۸۸
- ۵-۶-۸ سرعت بیعت و شدت عمل اصحاب سقیفه ۲۸۸
- ۵-۶-۹ حفظ کیان و بقای اسلام ۲۸۹
- ۷-۱ ریادهای خاموش ۲۹۱
- نتیجه‌گیری ۲۹۷
- منابع و مآخذ ۳۰۵

چکیده

برای شناخت امام علی علیه السلام علاوه بر مطالعه تاریخ و تحلیل آن می توان به سخنان آن حضرت دربارهی خودشان یا سخنان کسانی که حضرت را درک کرده و در مکتبش پرورش یافته اند - بی واسطه یا با واسطه - و حتی دشمنانش مراجعه کرد. از آنجا که امام علیه السلام از مقام عصمت برخوردار است شناخت کامل شخصیتش برای غیر معصوم کاری مشکل و چه بسا غیر ممکن است. به همین جهت شاید بهترین راه شناخت حضرت مراجعه به سخنان معصومین علیهم السلام در آن جمله خود ایشان باشد. باید دانست که ویژگی خاص شناخت علی علیه السلام از دیدگاه و زبان حرکت خودش دارا بودن عنصر «عصمت» و دوری از هر نوع تفکر افراطی و تفریطی غالیان و خوارجی است.

معرفی علی علیه السلام از شخصیت خود در نهج ابلاغه تبیین خود عالی و برتر اوست که در نتیجه پرورش الهی و تربیت در دامن نبوی و سلسله ملکوتی علوی حاصل شده است. نکته قابل تامل اینکه احاطه کامل معرفتی نسبت به وجودی که مجموعه ای از همه ی فضائل و کمالات بی نهایت انسانی است برای بشر محصور در طبیعت غیر ممکن می باشد به عبارت دیگر شناخت بعد ملکوتی علی علیه السلام برای کسانی که به واسطه درک کامل «حیات معقول» وارد شده اند میسر و برای دیگران ناممکن خواهد بود و چون معصومین علیهم السلام سر سلسله این حرکت تکاملی هستند واجد شناخت کامل ابعاد ملکوتی «میراث مومن» علی علیه السلام می باشند و دیگران به اندازه ی مقام درک این حوزه نسبت به آن وجود نورانی معرفت پیدا می کنند.

در روایات زیادی گفته شده علی علیه السلام میزان اعمال و معیار حق و صراط مستقیم است. امام نمونه یک انسان کامل است و وقتی کسی انسان کامل باشد، خواه ناخواه سنجش انسانهای دیگر با اوست پس به او مدار حق گفته می شود و لذا می توان حق و باطل را با

خود او تشخیص داد و جنت و نار و مرزبندی های بین آتش و جهنم با وجود انسان کامل مشخص می شود. هرکس به علی نزدیک باشد به بهشت نزدیکتر است و از جهنم دورتر. همچنین خداوند متعال به عنوان یک مقام و منزلت اخروی به امام این منزلت را داده است که **قاسم الجنة و النار** باشد.

علی علیه السلام دست پرورده مکتب وحی و شاگرد همیشه همراه پیامبر صلی الله علیه و آله بوده و پیوسته از سرچشمه زلال معارف الهی سیراب می شده است. علی علیه السلام وصی، وزیر، جانشین و برادر حضرت رسالت صلی الله علیه و آله است. آن حضرت علم خویش را از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله گرفته، خطبه ها و کلمات آن حضرت که بخشی از آنها در «نهج البلاغه» گرد آمده، سند زنده و گویایی است بر این معنای کلام ایشان «**وق کلام مخلوق ودون کلام خالق**» است. علی علیه السلام پدر علم در اسلام است؛ زیرا امامان بنیان گذار علم نحو، فقه، اصول، تفسیر، نجوم و غیره هستند همه از شاگردان وی و اساتید یا با واسطه ایشانند. حضرت علی علیه السلام وجودی است چندبعدی و جامع اضداد، شناخت جامع از این دریای ناپیدا و اسوه فضیلت و تقوا و دانش برای کسی امکان ندارد مگر خدایی که خالق اوست و پیغمبری که مربی و معلم اوست و اولاد طاهرینش که پرورش یافتگان مکتب او هستند.

پیشگفتار

روش ما در این پژوهش که در راستای تحقق معرفی بیش از پیش وجود امیرالمومنین علی علیه السلام حرکت می کند این است که مصادیق موجود در نهج البلاغه که می توانند معرفت شخصیت علی علیه السلام باشند استخراج شده و پیرامون آنها به بحث و تفحص پرداخته ایم. محو اساسی این پژوهش براساس شروح معروف نهج البلاغه قرار گرفته و از کتب دیگر نیز جهت تبیین بهتر موضوع، بهره هایی برده شده است.

مصادیق موجود، خود براساس جملات نهج البلاغه مشخص شده اند که بیش از سی عنوان در نظر گرفته شده است که بخشی از آنان عبارتند از:

علم و حکمت علی علیه السلام، ایمان و یقین علی علیه السلام، استقامت و پایداری علی علیه السلام، عدالت و ظلم ستیزی علی علیه السلام، عصمت سی علیه السلام، صداقت علی علیه السلام، صبر و سکوت علی علیه السلام، و...

قالب اساسی در حوزه پژوهش پیرامون هر یک از عناوین مطرح شده شامل چهار بخش می باشد: ۱- بیان ۲- معرفی ۳- گذری اجمالی ۴- تفصیل کلام

* در قسمت بیان در خصوص ویژگی مورد بحث (مثلا علم و حکمت یا ایمان و یقین) توضیحاتی ارائه می شود تا فضای مورد بررسی برای خواننده مشخص گردد.

* در قسمت معرفی، جملات انتخابی نهج البلاغه که مرتبط با موضوع هستند براساس ترتیب از ابتدای نهج تا انتها بدون معنا درج می شود.

* در قسمت گذری اجمالی هر کدام از جملات مطرح شده با استفاده از ترجمه نهج البلاغه دکتر سید محمد مهدی جعفری معنا شده و آنگاه نکات مهم آن جدا از هم در بیان شروح انتخابی استخراج و در این قسمت درج می شود (عمده شروح مورد بررسی عبارتند از: پیام امام - منهاج البراعه - شرح ابن میثم - شرح ابن ابی الحدید - بهج الصباغه - تنبیه الغافلین - شرح نواب لاهیجی - شرح علامه جعفری و...)

* در بخش تفصیل نیز معمولاً موضوعی که در اکثر جملات تکرار شده و یا مطلبی که از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است مطرح و درباره آن توضیحاتی ارائه می‌شود و نکات مهم آن مسئله به شکل تفصیلی مورد بررسی قرار می‌گیرد.

* نکته‌ای که نباید از آن غافل شد اینست که عنوان خود عالی علی علیه السلام به این معناست که معرفی علی علیه السلام از زبان خودش در کتاب نهج البلاغه می‌تواند کامل‌ترین و عالی‌ترین شناخت از علی علیه السلام را - نسبت به معرفتها و معرفی‌های دیگران - به طالب عرفان و معرفت ارائه دهد، نه اینکه شناختی که حاصل از آشنایی با نهج البلاغه است مبسوط‌ترین و مختصرترین مقام علی علیه السلام است.

مقدمه

گفتن و نوشتن از شخصیت ممتاز عالم وجود، یعنی حضرت علی علیه السلام، بسیار سخت است. آنجا که بزرگان خود را عاجز از توصیف علی علیه السلام می دانند، ما را چه به وصف آن بزرگ مرد جهان بشریت. اما چه باید کرد، شاید فلسفه وجودی آن بزرگوار، برای این بود که نصیب و سیرایش در حد میسر شناخته شود و مورد نسخه برداری قرار گیرد تا راه سعادت و رستگاری از منجلا ب مادیات تاریک تمیز داده شود.

نسخه علی علیه السلام عاقبتی بدید و بعد از وجود مبارک رسول الله صلی الله علیه و آله نورانیت آن بی نظیر است. خصوصیات ممتاز متضاد در وجود آن حضرت چنان جمع شده بود که انسان انگشت حیرت به دندان می گیرد. هر فرقه و گروهی به خصوصیتی از آن حضرت دست می آویزد و در مورد آن خصوصیت خود را پیرو آن حضرت علیه السلام می داند و این مسئله از آن جهت است که جلوه های آن حضرت علیه السلام بی شمار و کم نظیر است.

آشنایی با شخصیت و سیره ی آن بزرگوار حقیقتاً برای هر مسلمانی به ویژه مسنولان و مدیران نظام اسلامی - در هر حوزه ای از مسئولیت و هر شعاعی از آن - لازم است این آشنایی هر اندازه با عمل انسان عجین شود، به همان نسبت - جامعه نورانیت و فواید آن بهره خواهد برد.

البته امیرالمومنین علیه السلام نسخه ی کوچک شده ی پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و شایسته آن بزرگوار است؛ اما همین شخصیت عظیمی که در مقابل روی ماست؛ اگرچه در مقابل پیامبر صلی الله علیه و آله خود را کوچک و حقیر می بیند و خود شاگرد آن بزرگوار است، اما وقتی که ما می خواهیم با دید بشری نگاه کنیم، برای ما یک شخصیت فوق انسانی به نظر می رسد. ما نمی توانیم یک انسان را با این عظمتها تصور کنیم. ابزار بشری، یعنی ادراک و عقل و ذهن خیلی کوچکتر از آن است که بتواند امیرالمومنین علیه السلام را برای انسانهایی که به مقام کشف معنوی نرسیده

باشند، تبیین کند. البته کسانی که در عالم معنوی و شهود روحی هستند شاید بتوانند به نحوی ابعاد آن شخصیت را بفهمند؛ ولی دست امثال ما خاکیان از رسیدن به دامن بلند او کوتاه است.

نه‌آوری این پژوهش:

درباره‌ی شخصیت امیرالمومنین علی علیه السلام و سیره‌ی آن بزرگوار از ابعاد گوناگون تحقیقات بسیار صورت گرفته و همچنین در خصوص شخصیت ممتاز و برتر علی علیه السلام نیز به صورت موری و باطنی در منابع و کتب مختلف عرفانی نکاتی بیان شده لیکن استخراج تفصیلی مصادیق معرفتی «خود عالی علی» بامحوریت شروح نهج البلاغه از منظر نهج البلاغه که زبان خود امیرالمومنین علیه السلام می باشد کاملاً جدید و نوآوری در طرح و موضوع است.